

Protocol Leesproblemen en dyslexie

Basisschool Dominicus Savio
Harderwijk

Protocol Leesproblemen en Dyslexie

Inleiding

In Nederland heeft ongeveer tien procent van de leerlingen op de basisschool moeite met leren lezen. Niet goed kunnen lezen heeft verstrekkende gevolgen voor de gehele schoolloopbaan en voor het functioneren in een geletterde maatschappij als de onze. Het voorkomen van leesproblemen en het zo vroeg mogelijk verhelpen hiervan is een belangrijke taak waar basisscholen voor staan.

Om te komen tot verbetering van het onderwijs aan leerlingen met (potentiële) leesproblemen heeft het Expertisecentrum Nederlands in opdracht van het Procesmanagement Primair Onderwijs het Protocol Leesproblemen en Dyslexie ontwikkeld. Het protocol dat nu voor u ligt is een vertaling van dit landelijke protocol naar de situatie op basisschool de Dominicus Savio te Harderwijk.

Dit protocol geeft de medewerkers van onze school "Dominicus Savio" en de ouders handvatten om stagnaties in de ontwikkeling van de beginnende- en gevorderde geletterdheid vroegtijdig te signaleren en zoveel mogelijk te verhelpen. Na het aanmelden bij ons op school krijgen ouders een vragenlijst van de leerkracht. Hierin wordt o.a. gevraagd naar dyslexie binnen de familie. Uit onderzoek is bekend, hoe eerder leesproblemen kunnen worden opgespoord, hoe groter de kans dat een interventieprogramma succesvol is.

Aan de hand van een gedetailleerd uitgewerkt stappenplan (zie bijlage 1) kan de leerkracht, samen met de interne begeleider op school, de kinderen met leesproblemen op systematische wijze volgen en begeleiden. Bij de meeste kinderen met leesproblemen zal dit leiden tot een verbetering van de leesprestaties. Echter bij ongeveer drie procent van de leerlingen zal het leesproces altijd moeizaam blijven verlopen, omdat bij hen sprake is van dyslexie. Ook dan is een vroegtijdige onderkenning belangrijk. Voor kinderen met dyslexie is gespecialiseerde hulp nodig die gericht is op het behalen van een zo hoog mogelijk niveau van functionele geletterdheid.

Bij ons op school werken we met groepsplannen voor verschillende vakgebieden. Dit geldt ook voor lezen en spellen. De doelen en het handelen hiernaar staat beschreven in de arrangementen. Aan de hand van de onderwijsbehoeften, observaties, toetsgegevens en gesprekjes met kinderen worden de kinderen ingedeeld in de groepsplannen. Hierin staat beschreven of kinderen meer uitdaging of juist extra oefentijd of instructie nodig hebben.

INHOUDSOPGAVE:

Hoofdstuk 1:

Uitleg voor ouders en leerkrachten

Wat is dyslexie?	5
Gehanteerde werkdefinitie van dyslexie	5
Leesproblemen en dyslexie	6
Oorzaak van dyslexie	6
Vroegtijdige onderkenning van dyslexie	7
Mogelijke gevolgen van dyslexie	7
Vakspecifieke problemen	8
Gevolgen voor de schoolloopbaan	9
Sociaal emotionele gevolgen	9
Conclusie	9
Belangrijke kenmerken van dyslexie (samenvattend)	10

Hoofdstuk 2:

Dyslexieprotocol op De Dominicus Savio

Inleiding	11
Voorbereidend lezen en schrijven in groep 1 en 2	11
Algemene aanpak	12
Signaleren en bieden van hulp in groep 1 en 2	13
Ondersteunende thuissituatie	14
Leren lezen en schrijven in groep 3	15
Algemene aanpak	15
Niveaugroepen	17
Signaleren en bieden van hulp in groep 3	18
Ondersteunende thuissituatie	20
Lezen en spellen in groep 4	21
Algemene aanpak	21
Signaleren en hulp bieden in groep 4	23
Ondersteunende thuissituatie	24
Lezen en spellen in de groepen 5 t/m 8	25
Algemene aanpak	25
Signaleren en bieden van hulp in de groepen 5 t/m 8	27
Ondersteunende thuissituatie	27

Hoofdstuk 3:

Leesproblemen, dyslexieverklaring en behandeling

Criteria	28
Kinderen zonder dyslexieverklaring	28
Compenserende maatregelen	28
Dispenserende maatregelen	29
Dyslexiepaspoort	29
Overdracht naar voortgezet onderwijs	29

Hoofdstuk 4:

Het afnemen van Citotoetsen

Veel gestelde vragen	30
----------------------	----

Bijlagen:

Bijlage 1: Stappenplan	32
Bijlage 2: Leesvormen	33
Bijlage 3: Tien afspraken voor een betere spellingles!	34
Bijlage 4: Toetskalender lezen en spellen	36
Bijlage 5: Dyslexiepaspoort	37
Bijlage 6: Signaleringslijsten kleuters	38
Bijlage 7: Notitie m.b.t. het vergoeden van of meebetalen aan dyslexieonderzoeken	39

Hoofdstuk 1: Wat is dyslexie? Uitleg voor ouders en leerkrachten.

Motto: “Een dyslexievriendelijke school is een school, die de problemen die leerlingen met dyslexie op sociaal-emotioneel gebied ondervinden serieus neemt, de problemen vroegtijdig signaleert en deze op een adequate wijze aanpakt. Daarnaast besteedt een dergelijke school ruim aandacht aan de sterke kanten van de leerling, zodat de leerling zich ook optimaal kan ontwikkelen.”

Gehanteerde werkdefinitie van dyslexie:

In Nederland wordt alom uitgegaan van de werkdefinities van de Stichting Dyslexie Nederland (uit 2003) en van de definitie van Blomert (2006). Deze definities staan ook in de boeken Protocol Leesproblemen en Dyslexie van het Expertisecentrum Nederlands (2011).

Werkdefinitie dyslexie (Blomert, Protocol Dyslexie Diagnostiek en Behandeling, 2006)

“Dyslexie is een specifieke lees- en spellingstoornis met een neurobiologische basis, die wordt veroorzaakt door cognitieve verwerkingsstoornissen op het raakvlak van fonologische en orthografische taalverwerking. Deze specifieke taalverwerkingsproblemen wijken proportioneel af van het overige cognitieve, en met name van het taalverwerkingsprofiel, en leiden tot een ernstig probleem met het lezen en spellen van woorden ondanks regelmatig onderwijs. Dit specifieke lees- en spellingprobleem beperkt in ernstige mate een normale educatieve ontwikkeling, die op grond van de overige cognitieve vaardigheden geïndiceerd zou zijn”.

Stichting dyslexie Nederland 2008:

“Dyslexie is een stoornis die gekenmerkt wordt door een hardnekkig probleem met het aanleren en het accuraat en/of vlot toepassen van het lezen en/of het spellen op woordniveau”.

Leesproblemen en dyslexie:

In Nederland heeft ongeveer 10% van de leerlingen op de basisschool moeite met lezen. Ongeveer 3% van de leerlingen in het regulier onderwijs heeft dyslexie (Blomert 2006). Dit betekent dat in een gemiddelde groep van 30 leerlingen, ongeveer 3 leerlingen moeite hebben met lezen en dat er bij één leerling mogelijk sprake is van dyslexie. Bij leerlingen met dyslexie is er sprake van een flinke lees- en/of spellingachterstand. Deze achterstand blijkt uit een onvolledig en/of moeizame automatisering van het lees- en of spellingproces ondanks goed onderwijs. Sommige kinderen met leesproblemen lopen de achterstand weer in na een periode van effectieve begeleiding. Bij kinderen met dyslexie blijft er altijd een zekere achterstand bestaan, ook na systematische hulp. Dit verschijnsel noemen we "didactische resistentie". Didactische resistentie kan worden aangetoond wanneer een leerling niet of nauwelijks vooruitgang boekt ondanks een half jaar intensieve leesbegeleiding. (d.w.z. tenminste 3x per week gedurende 20 minuten met behulp van een aantoonbaar effectieve aanpak). Dyslexie gaat dus nooit helemaal over. De mate waarin een kind er last van heeft, is afhankelijk van zijn leeftijd, het onderwijsaanbod en zijn intellectuele mogelijkheden om de lees- en/of spellingproblemen te compenseren.

Dyslexie is een complex probleem dat invloed heeft op het algeheel functioneren van een leerling. Het komt voor in alle vormen van onderwijs, alle niveaus van intelligentie en is onafhankelijk van de sociaal emotionele achtergrond. Wel komt dyslexie vaker voor bij jongens dan bij meisjes. In de meeste gevallen is er sprake van een probleem op het gebied van de verwerking van klanken (fonologische verwerking) en de toegankelijkheid van taalkennis in de hersenen. Dyslectici ondervinden decodeerproblemen. Hiermee bedoelen we, dat het omzetten van een geschreven letterreeks in de corresponderende klankcode problemen oplevert. Mensen met dyslexie hebben moeite met lezen, spellen, schrijven en vaak ook met rekenen. De snelheid van decoderen, ofwel automatisering, is het kernprobleem van de dyslectici.

Bij leerlingen met dyslexie is het lees-en /of spellingprobleem hardnekkig wat door middel van herhaalde toetsafname over een langere periode moet worden aangetoond. Voor de vaststelling van dyslexie kan nooit worden volstaan met een eenmalige testafname. Didactische resistentie moet worden aangetoond.

De oorzaak van dyslexie:

De precieze oorzaak van dyslexie is wetenschappelijk nog niet aangetoond. Wel weten we dat er sprake is van een erfelijke component, waarbij vermoedelijk verschillende genen een rol spelen. Wanneer een leerling een ouder heeft die dyslectisch is, heeft hij ongeveer 40% kans er ook aanleg voor te hebben. De genetische aanleg is zeker niet allesbepalend, want ook een kind zonder dyslectisch familielid kan dyslexie hebben.

Dyslectische problematiek doet zich voor bij uiteenlopende intelligentie. Een goede/hoge intelligentie werkt in principe wel compenserend.

Vroegtijdige onderkenning van dyslexie:

Uitgaande van de gegeven definitie kan dyslexie op zijn vroegst eind groep 3/begin groep 4 worden vastgesteld, nadat een leerling daadwerkelijk leesonderwijs en aanvullend daarop een half jaar intensieve leesbegeleiding heeft gehad. Het is daarom van belang om in de kleuterperiode alert te zijn op dyslectische kenmerken, zeker als er dyslexie voorkomt in de familie. Onderzoek heeft aangetoond dat kleuters met een risico voor leesproblemen of dyslexie die in de kleuterperiode gerichte hulp hebben gekregen op het gebied van letterkennis en fonologische vaardigheden, in groep 3 een betere start maken met het leren lezen. De hulp in de kleutergroepen is dus voornamelijk preventief bedoeld, als voorbereiding op het leren lezen.

Mogelijke gevolgen van dyslexie:

Dyslexie is lang niet altijd het enige probleem van een kind. Niet zelden gaat het samen met andere problemen in het leren en/of gedrag: zoals aandacht- en concentratieproblematiek (ADD), ADHD, meer complexe leerproblematiek en sociaal-emotionele problemen.

Ernstige lees-/spellingproblemen kunnen grote gevolgen hebben voor de betreffende leerling. We bespreken de specifieke problemen, de gevolgen voor de schoolloopbaan en de sociaal emotionele gevolgen.

Protocol Leesproblemen en Dyslexie

Vakspecifieke problemen:

Een laag leestempo, met of zonder veel leesfouten, leidt soms tot problemen met het begrijpend lezen. Hiermee hangt samen dat leerlingen minder lezen, doordat het lezen zoveel moeite kost, waardoor de ontwikkeling op de (lees)woordenschat kan achterblijven. Evenzo geldt dat moeite met spelling het schrijven van teksten, waarin een idee of verhaallijn uiteen wordt gezet, belemmert.

Onderstaand kader geeft mogelijke gevolgen weer voor de verschillende vakken.

Mogelijke vakspecifieke moeilijkheden voor kinderen met dyslexie	
<i>Vakgebied</i>	<i>Moeilijkheid</i>
Algemeen: leren	<p>Beperkt arsenaal van leerstrategieën.</p> <p>Trage verwerking van (talige) informatie als gevolg van en algemeen automatiseringsprobleem. De prestaties nemen zichtbaar af bij dubbeltaken en werken onder tijdsdruk. Dit valt het meest op bij toetsituaties.</p> <p>Niet begrijpen van complexe vragen, terwijl ze het antwoord wel weten. Dit komt doordat dyslectici moeite hebben met het plannen en vasthouden van de volgorde van denkstappen.</p> <p>Moeite met het onthouden van meervoudige instructies, terwijl ze de afzonderlijke taken wel kunnen uitvoeren. Dit heeft te maken met het feit dat dyslectici vaak een beperkt korte termijn geheugen hebben.</p> <p>Moeite met het overschrijven van het bord en het (snel) opschrijven van informatie die wordt gedictieerd door de leerkracht.</p> <p>Woordvindingproblemen.</p>
Rekenen	<p>Moeite met (snel)rekenen en onthouden van symbolen.</p> <p>Omdraaien van getallen boven de tien.</p> <p>Problemen met volgordes.</p> <p>Leesfouten bij vraagstukken die woorden bevatten.</p>
Wereldoriëntatie / Zaakvakken	<p>Moeite met het onthouden of ophalen van namen uit het geheugen. Dit is bijvoorbeeld een probleem bij topografie.</p> <p>Moeite met het snel en accuraat lezen van (lange) teksten.</p> <p>Problemen met het maken van verslagen.</p>
Vreemde talen / Engels	<p>Problemen met het leren van nieuwe woorden.</p> <p>Moeite met het spellen van Engelse woorden.</p> <p>Moeite met het lezen van Engelse woorden</p>

Gevolgen voor de schoolloopbaan:

Ook na een periode van intensieve begeleiding en behandeling, zal een leerling met dyslexie problemen met lezen en spellen blijven ervaren: dyslexie heb je voor het leven. Natuurlijk bestaan er grote verschillen in de mate waarin de lees-, spellingproblemen als last worden ervaren. Sommige leerlingen hanteren een meer intensieve leesstrategie, waarbij ze hun problemen met woordherkenning compenseren door gebruik te maken van de context. Hoewel die leerlingen hun leesproblemen soms door een grotere woordenschat kunnen compenseren, ervaren zij meestal het leesprobleem als een grotere last. Deze leerlingen ervaren zelf een discrepantie tussen hun cognitieve capaciteiten en hun technische leesvaardigheid. In alle gevallen geldt dat er flink wat doorzettingsvermogen nodig is. Het onderwijs kan hier een ondersteunende rol spelen door het geven van begeleiding en door het beschikbaar stellen van compenserende hulpmiddelen.

Aan dyslexie valt op school en thuis veel te doen. Intensieve en langdurige behandeling levert vaak een goed resultaat op. Dyslectische kinderen moeten veel meer en langduriger inspanning leveren en bereiken bijna nooit een niveau van lezen en/of spellen dat niet dyslectische leerlingen zonder of met weinig inspanning wel bereiken.

Sociaal emotionele gevolgen:

Naarmate de lees- en spellingproblemen langer blijven voortbestaan, zullen de meeste leerlingen er meer hinder van ondervinden. De problemen worden ook vaak ernstiger, omdat de leer-, spelling- en schrijftaken complexer worden en er meer van de leerling op deze gebieden wordt gevraagd. Lees- en/of spellingproblemen krijgen meer impact op het leven van oudere leerlingen, omdat verwachtingen van anderen en schaamtegevoelens bij de leerlingen een grotere rol gaan spelen. Kinderen die hun lees- en/of spellingproblemen, om wat voor reden dan ook, niet accepteren, zich niet competent voelen en een laag zelfbeeld hebben, krijgen in de meeste gevallen (ernstige) sociaal emotionele-problemen.

Conclusie:

Dyslexie is een complex probleem, dat verder gaat dan het niet goed kunnen lezen en/of spellen. Het heeft invloed op het hele cognitieve functioneren en, als het niet op tijd wordt onderkend op school, ook op de sociaal- emotionele ontwikkeling van de leerling. In de bovenbouw is het daarom van belang bij alle vakken rekening te houden met de lees- en spellingsproblemen.

Belangrijke kenmerken van dyslexie (samenvattend):

1. Dyslexie is een onvermijdelijk bijverschijnsel van het onderwijs in lezen en schrijven. De hersenen van 3 tot 5% van de bevolking blijven bij het komen tot geletterdheid in gebreke. Ook met het beste lees- spellingonderwijs is dyslexie niet te vermijden.
2. Veel dyslectische kinderen vertonen direct in groep 3 grote stagnaties in de opbouw van de letterkennis en ontwikkelen van de woordherkenning en het schrijven van woorden. Dit is de primaire vorm van dyslexie: aanleerproblematiek van de basisvaardigheid van lezen en spellen.
3. De meeste andere dyslectische kinderen laten in groep 4 (en vaak ook nog daarna) een hardnekkig probleem in de automatisering van het (tekst) lezen en/of spellen zien.
4. De diagnose dyslexie kan op zijn vroegst gaandeweg groep 4 worden gesteld, nadat er een half jaar intensieve begeleiding heeft plaatsgevonden.
5. Dyslexie wordt vastgesteld door psychologen en orthopedagogen met een erkende bekwaamheidsregistratie in de psychodiagnostiek.
6. De meeste dyslectische kinderen vertonen zowel grote moeilijkheden bij het leren lezen als bij het leren spellen. Op latere leeftijd ontwikkelt het lezen zich nog het best en blijven er meest spellingproblemen over.
7. Een aantal dyslectische kinderen laat problemen zien bij andere leergebieden, zoals het vlot en foutloos uitvoeren van de hoofdbewerkingen bij het rekenen (vooral de tafels), het leren van topografie, tijdsbegrip (klokkijken), het onthouden/reproducen van namen en zwakten in de taalontwikkeling (bijvoorbeeld woordvindingproblemen, moeilijkheden met de juiste woordvormen).
8. In de laatste decennia wordt de dyslectische problematiek steeds duidelijker opgevat als een complex taalprobleem, als resultaat van een minder optimale taalontwikkeling (vooral de fonologische ontwikkeling) en als een specifieke stoornis die zich uit als een trage en/of inefficiënte verbale informatieverwerking. Er wordt ook steeds meer bekend over de werkelijke oorzaak van dit alles: minder optimale hersenfuncties (vooral in de taalcentra van de linkerhersenhelft).

Hoofdstuk 2: Dyslexieprotocol op de Dominicus Savio

2.1 Inleiding:

Op de Dominicus Savio hebben we geïnvesteerd in het implementeren van het Protocol Leesproblemen en Dyslexie (PLD). We werken als school handelings-, en opbrengstgericht. Aan het eind van elke toetsperiode analyseren we de toetsresultaten en stellen we een nieuw plan van aanpak op.

In de komende paragrafen wordt aangegeven wat er op het gebied van lezen en spelling gedaan wordt in de groepen, welke toetsen er afgenomen worden en wat er gedaan wordt wanneer de resultaten onvoldoende zijn.

2.2 Voorbereidend lezen en schrijven in groep 1 en 2

Algemeen:

Leerkrachten zijn zich bewust dat kinderen al vroeg in contact moeten worden gebracht met geschreven taal. Schriftelijke taal is namelijk overal en ook kleuters komen er dagelijks mee in aanraking. Door het veelvuldig contact met schriftelijke taal neemt de interesse van kinderen daarin toe. Vooral kleuters in groep 2 voelen vaak al een sterke behoefte om de 'schriftcode' te ontcijferen.

Het is zeker niet zo dat de ontwikkeling van geletterdheid 'opeens' begint wanneer een kind op vierjarige leeftijd de eerste stappen binnen het basisonderwijs zet. Deze ontwikkeling wordt lang voordat een kind naar school gaat in gang gezet. Kinderen doen in de periode voordat ze naar school gaan op tal van manieren ervaring op met geschreven materiaal. De ervaringen die kinderen in deze periode opdoen, hebben een grote invloed op het niveau van geletterdheid waarmee ze de basisschool instromen. Bij aanvang van de basisschool zien we op het gebied van geletterdheid een grote variatie tussen kinderen.

Natuurlijk is het zo dat pas in groep 3, als er wordt gestart met het formele lees-schrijfonderwijs, kan worden bepaald in hoeverre er daadwerkelijk sprake is van problemen op het gebied van lezen en spellen. In de kleuterperiode kan wel al worden vastgesteld bij welke kinderen de ontwikkeling in geletterdheid dreigt te stagneren. Voor deze kinderen komt het erop aan dat er tijdig stappen worden ondernomen om latere lees- en spellingproblemen tegen te gaan. Juist door tijdig te signaleren en interventie in de kleuterperiode kunnen bij veel leerlingen leesproblemen op latere leeftijd worden voorkomen, dan wel op tijd worden onderkend. Hierdoor zal de kans op leesfrustratie bij de leerling in de loop van het basisonderwijs aanzienlijk verminderen. Het is daarom belangrijk de ontwikkeling van geletterdheid goed in kaart te brengen en bij stagnatie extra begeleiding te bieden.

Algemene aanpak:

De kleuterklas moet een geletterde leeromgeving zijn waarmee je de leerling uitdaagt om interesse te krijgen in lezen en schrijven. De inrichting speelt daarbij een belangrijke rol. Daarom worden de volgende activiteiten ondernomen:

- Aanbod van verschillend leesmateriaal. In het lokaal zijn allerlei soorten boeken te vinden. Prentenboeken, voorleesboeken, rijmboeken, informatieve boeken maar ook folders en stripboeken. Door het aanbod van verschillende soorten boeken hebben de kinderen de mogelijkheid kennis te maken met verschillend leesmateriaal en verschillende tekstsoorten. Het werken met thema's is een mooie gelegenheid om boeken regelmatig te wisselen. In de klas is een speciale thematafel met daarop boeken over het thema.
- In de kleuterklassen is een lees-schrijfhoek ingericht. Hier kunnen de kinderen zelfstandig aan de slag gaan met geletterde activiteiten. In deze hoek zijn boeken, schrijfmateriaal, stempels etc te vinden.
- De materialen in de groep zijn toegankelijk, voorzien van een pictogram en zoveel mogelijk op ooghoogte. De namen van de kinderen staan op de stoelen.
- Er wordt elke dag gewerkt met de lettermuur.
- ABC muur.
- Er wordt met een kleine kring gewerkt waardoor de kinderen meer individuele aandacht krijgen.
- De leerkracht maakt in haar dagelijks handelen de koppeling naar geschreven taal. Zij ondersteunt dit door geschreven taal te gebruiken.
- In groep 2 wordt vaak geoefend met het opdelen van een woord in woorddelen en het in stukjes hakken en weer plakken van woorden: p e n = pen (analyse en synthese). Bij leesopdrachten passen we het zoemend lezen toe.
- Het taalbewustzijn wordt gestimuleerd door kleuters op een speelse manier ervaring op te laten doen met boeken en verhalen (voorlezen, navertellen).
- De letterkennis wordt opgebouwd door middel van verschillende spelletjes en activiteiten in de kring. Verder zijn kinderen op allerlei manieren in de schrijfhoek bezig met letters, door woorden te stempelen of na te tekenen. Bij elk thema worden verschillende letters aangeboden. Deze letters worden verdeeld over 2 schooljaren. Elke letter wordt ondersteunt door een klankgebaar, zoals we dat ook in de hogere groepen aanbieden.
- Er wordt gewerkt met betekenisvolle activiteiten waarin geschreven taal een plaats krijgt. Bijvoorbeeld: In de huishoek kan een boodschappenlijstje gemaakt worden, bij een feestje wordt een uitnodiging gemaakt of er wordt een brief aan Sinterklaas gestuurd.
- In groep 2 zijn alle kinderen een keer de boekenwurm. Dit houdt in dat kinderen van thuis een boek meenemen en daar iets over vertellen met ondersteuning van zelf meegenomen materialen. Het doel hiervan is om bij alle kinderen de leesmotivatie en interesse in het lezen te vergroten.

Signalen en bieden van hulp in groep 1 / 2:

In groep 1 en 2 spreken we nog niet van kinderen met leesproblemen, omdat het leren lezen nog niet is begonnen. Wel zijn er signalen zijn die kunnen wijzen op te toekomstige problemen bij het voorbereidend lezen. We denken hierbij aan:

- Het kind is op geen enkele manier met taal bezig zijn of heeft totaal geen interesse in lezen en voorlezen en is niet geïnteresseerd in letters en geschreven taal;
- Het kind heeft moeite om klanken in woorden in de juiste volgorde of op de juiste positie te plaatsen;
- Woordenreeksen niet kunnen nazeggen;
- Automatiseringsproblemen willekeurige reeksen (kleurnamen, cijfers, letters etc.);
- Het kind kan woorden of zinnen niet precies (na)zeggen;
- Het kind kent weinig feiten en begrippen, zoals links en rechts, kleuren, dagen van de week;
- Het kind heeft moeite met het onthouden van rijmpjes, versjes en liedjes;
- Het kind heeft moeite met rijmen;
- Moeite zich te blijven concentreren op fonologische verwerkingstaken (precies luisteren);
- Achterblijvende taalontwikkeling;
- Familiaire indicatie dyslexie / leesspellingproblemen.

Dit zijn voor ons signalen om kinderen extra goed in de gaten te houden.

Leerlingen worden gevolgd met het OVK (onderwijs volgsysteem kaarten). Daarnaast gebruiken de leerkrachten signaleringslijsten wanneer kinderen opvallende dingen laten zien of wanneer een van de ouders dyslexie heeft. Deze lijst is toegevoegd in bijlage 6.

Als blijkt dat een leerling tot de risicogroep behoort wordt er extra ingezet op dit gebied. Dit doen we bij de kleuters met de voorschotbenadering. Dit houdt in dat kinderen tijdens de kleine kringen extra oefeningen en hulp krijgen van de leerkracht, of RT-er.

Aan het eind van groep 2 wordt voor deze groep kinderen weer bekeken welke letters en hoeveel letters het kind actief beheerst d.m.v. een letterkaart. Een kind beheerst een letter actief als het die letter kan herkennen en verklanken, ook als deze letter onderdeel is van een grotere groep verschillende letters. Voor kleuters met een vergroot risico op dyslexie is het goed om eind groep 2 zoveel mogelijk letters te kennen.

Letters moeten altijd aangeleerd worden in de combinatie klank en schriftteken. Het is in de kleuterperiode vooral een kwestie van veel en op een leuke manier met taal omgaan. Dat doen we d.m.v. taalspelletjes en ontwikkelingsmaterialen.

In januari/februari bekijken we bij alle oudste kleuters of ze zich volgens observaties en de toetsgegevens voldoende ontwikkelen. Indien wij hier aan twifelen lichten we de ouders in.

Ondersteunende thuissituatie:

Een stimulerende leeromgeving heeft zeker niet alleen op school, maar ook thuis een positief effect op de ontwikkeling van geletterdheid bij leerlingen. Niet alle kinderen groeien echter op in een gezin waar (veel) lezen vanzelfsprekend is. Soms hebben ouders zelf moeite met lezen of heerst er binnen het gezin geen leescultuur. En dat terwijl een leescultuur thuis duidelijk invloed heeft op het niveau van geletterdheid waarmee de kinderen de school binnenkomen. Het is belangrijk ouders aan te moedigen om hun kind voor te lezen of om samen prentenboeken te bekijken. Voorlezen stimuleert het leren van nieuwe woorden en zinsconstructies, maar heeft ook duidelijk een sociaal aspect. Thuis zijn er zeker ook voldoende aanleidingen om te schrijven. De leerkracht kan ouders erop wijzen dat kinderen oefenen met taal als er samen een boodschappenlijstje gemaakt wordt en het kind ook met het lijstje boodschappen kan doen. Ouders kunnen verder thuis met hun kleuter oefenen met bijvoorbeeld spelletjes, boekjes, samen kijken naar een programma als Sesamstraat en daarover praten en andere speelse activiteiten waardoor de interesse voor geschreven taal gewekt wordt. Thuis lezen en bezig zijn met taal kan op verschillende manieren een leuke en leerzame bezigheid worden, maar mag niet worden geforceerd. Lezen moet leuk blijven en kinderen moeten spelenderwijs en zonder dwang aan het vergroten van hun taal en leesvaardigheid kunnen werken.

2.3 Lezen en spellen in groep 3:

Inleiding:

In de eerste periode van het aanvankelijk lees- en spellingsonderwijs in groep 3 wordt het alfabetisch principe met behulp van een systematische leesmethode Veilig Leren Lezen stap voor stap uitgelegd. In ongeveer vier maanden leren leerlingen hoe de klanken van onze taal met letters kunnen worden weergegeven. Gelijktijdig krijgen ze de elementaire lees- en spellinghandeling onder de knie.

Onder de elementaire leeshandeling (ook wel spellend lezen genoemd) verstaan we de basistechniek om korte geschreven woorden te ontsleutelen door de letters te verklanken en die afzonderlijke klanken vervolgens weer samen te voegen tot een woord. Dat gebeurt met d.m.v. zoemend lezen. De eerste periode van het lees- en spellingsproces beperkt zich tot zogenaamde klankzuivere woorden met een eenvoudige mkm structuur ('bal', 'boom'). Bij klankzuivere woorden is er sprake van een directe koppeling tussen letters en klanken. Als de leerlingen de elementaire lees- en spellinghandeling kunnen toepassen bij een mkm-woord, leren ze geleidelijk moeilijkere woorden lezen. De nadruk wordt verlegd naar het snel en accuraat uitvoeren van het lezen en spellen van woorden met steeds complexere woordstructuren. Het is van belang dat de leerlingen letters accuraat en vlot kunnen herkennen en produceren. In deze periode breiden de leerlingen de leesvaardigheid uit naar woorden met medeklinkercombinaties, meerlettergrepige woorden en niet klankzuivere woorden. Woorden worden sneller gelezen, doordat het letter voor letter spellen plaatsmaakt voor het direct leren herkennen van woorden. Of het direct leren identificeren van woorddelen. Ook de spellingvaardigheid laat een ontwikkeling zien. Na de klankzuivere woorden worden nu ook woorden met afwijkende spellingpatronen aan bod ('ring', 'bank'). Bovendien leren ze de spelling van langere woorden met letterclusters ('straks') en samengestelde klankzuivere woorden ('slaapzak').

Algemene aanpak:

De gegevens van de kinderen die uit groep 2 komen worden in de laatste schoolweken besproken tijdens de overdracht voor het nieuwe schooljaar. De risicokinderen op het gebied van aanvankelijk lezen zijn daardoor bekend bij de leerkracht van groep 3. In groep 3 beginnen de kinderen echt met leren lezen en schrijven. De methode die wij hiervoor gebruiken is de taal/leesmethode Veilig Leren Lezen (Kim-versie) van uitgeverij Zwijsen.

Naast de reguliere leeslessen zijn er allerlei andere zaken rond lezen geregeld:

- Het promoten van boeken door het voorlezen van de leerkracht;
- Er is in groep 3 een leeshoekje waar kinderen lekker ontspannen kunnen lezen;
- In de klas is veel leesmateriaal aanwezig waaruit kinderen kunnen kiezen.
- Aansluitend aan het thema in de klas zijn er ook boeken aanwezig van de bibliotheek.
- Vanaf mei houden alle kinderen hun boekpromotie.
- Vanaf de voorjaarsvakantie worden diverse leesvormen toegepast in de groep. (zie bijlage 2)
- Tijdens de Kinderboekenweek werken we schoolbreed aan het desbetreffende thema.
- Kinderen die naast de verlengde instructie nog steeds uitval op leesgebied vertonen worden ook 3 keer per week meegenomen in het Connect lezen.
- 1 keer per week oefenen de kinderen 20 minuten op de computer met het programma 'Zoem'.

Convergente differentiatie:

Het is belangrijk in groep 3 om de verschillen tussen de leerlingen niet te groot te laten worden, maar de groep proberen bij elkaar te houden. In groep 3 leren de kinderen eenvoudige woorden lezen. Bovendien wordt er instructie gegeven om de woordherkenning te versnellen. Van het begin af inzetten op het goed en snel verklanken van letters is heel belangrijk. Flitsen speelt daarbij een belangrijke rol. Op klassenniveau gebeurt dit met de leerkrachtassistent. Dagelijks wordt op het digibord klassikaal geoefend met letters en woorden. Tijdens de verlengde instructie gebruiken we hiervoor naast de leerkrachtassistent ook flitskaarten.

Woordenschat is een belangrijk onderdeel van het begrijpend lezen waar aan het eind van groep 3 al meer op ingezet wordt. Woordenschat is minder van belang voor het technisch leesproces, maar naarmate groep 3 vordert, zal dit een grotere rol gaan spelen. Een woordweb maken bij de start van een ankerverhaal is een prima middel om in te zetten op de woordenschat.

Niveaugroepen:

Natuurlijk is er veel verschil tussen de kinderen die in augustus in groep 3 binnenkomen.

Sommige kinderen kunnen al lezen, anderen moeten nog met lezen beginnen.

De leescoördinator neemt bij kinderen die in groep 2 al vlot kunnen lezen de lettertoets en kaart 1 van DMT (VLL kern 1) af. Aan de hand van die gegevens wordt in overleg met de IB-er gekeken of een kind wellicht kan starten in ZON.

Na kern 1 wordt de toets Veilig en Vlot afgenomen van de methode Veilig Leren Lezen. We gebruiken hierbij de toetswebsite van Zwijzen. Tevens wordt de lettertoets afgenomen.

Naar aanleiding van de gegevens die bekend zijn uit groep 2 en de observaties in de groep wordt het groepsplan taal/lezen opgesteld. We kennen de volgende niveaugroepen;

Verdiept arrangement (zonaanpak)

Deze kinderen gaan sneller door de leerstof en krijgen extra pittige vervolgoopdrachten. De kinderen verwerken hun leerstof in het Zonwerkboek en lezen uit een Zonleesboek en Zon Veilig&Vlot.

Basis arrangement (maanaanpak)

Dit is de basisgroep van de klas met een gewone leesontwikkeling. Zij volgen het programma zonder extra uitleg of versnelling.

Intensief arrangement (steraanpak)

Bij deze kinderen verloopt de leesontwikkeling moeizaam. De leerkracht begeleidt deze kinderen na de klassikale instructie nogmaals aan de instructietafel. Hierbij wordt vooral ingezet op extra uitleg en intensieve (in)oefening. Met deze kinderen wordt onder andere gelezen met de werkwijze van voor- koor- door lezen. De leerkracht leest wisselrijtjes of zinnen voor, de kinderen lezen het gezamenlijk en een individuele leerling leest de tekst. Hierdoor bevorderen we de directe woordherkenning. Daarnaast wordt er veel extra geflitst op letter- en woordherkenning. Regelmatig wordt er ook ingezet op pre-teaching.

Signaleren en bieden van hulp in groep 3:

Om een goed beeld van de leesvorderingen van de kinderen te krijgen worden er naast de genormeerde toetsen van Cito, de methode gebonden toetsen afgenomen. Na elke kern wordt de toets Veilig & Vlot en de afrondende leesbladzijde uit het leesboekje afgenomen. Daarnaast zijn er vier uitgebreidere toetsmomenten:

1. De herfstsignalering (na kern 3):

Rond de herfstvakantie vindt de herfstsignalering plaats. Dit is het moment om nog beter te bekijken hoe het leesproces bij de leerlingen verloopt. Bij alle kinderen wordt gekeken of het leesproces normaal, sneller of langzamer dan gemiddeld verloopt. De herfstsignalering dient als tussenevaluatie van het groepsplan.

De leerkracht toetst:

- Alle in de methode aangeboden letters (lettertoets);
- De koppeling van klanken naar letters (fonemendictee);
- Nieuwe en afgeleide woorden met de tot nu toe aangeboden letters (veilig&vlot);
- Zinnen lezen (leestekst); We lezen deze niet op tijd maar kijken naar het vloeiend lezen.

De resultaten van de herfstsignalering worden ingevoerd in de digiregie van Veilig Leren Lezen en vervolgens geanalyseerd. Indien nodig wordt nader onderzoek gedaan. De leerlingen die uitvallen (score Twijfelachtig- Onvoldoende) bij de herfstsignalering krijgen extra begeleiding. De adviezen die gegeven worden door de toetssite van Veilig Leren Lezen worden hierin meegenomen. In het groepsplan wordt beschreven hoe de leerkracht de extra hulp aan deze kinderen vorm geeft.

2. De wintersignalering (na kern 6):

Na kern 6 zijn alle letters behandeld. Na deze kern vindt de wintersignalering plaats.

De leerkracht toetst:

- Alle in de methode aangeboden letters (de lettertoets);
- Nieuwe en afgeleide woorden met de tot nu toe aangeboden letters (veilig&vlot);
- De koppeling van klanken naar letters (fonemendictee);
- Het spellen van woorden (spellingtoets);
- DMT kaart 1A en 2A (laatstgenoemd i.v.m. inspectienormen);
- AVI M3 (versie A).

De resultaten van de wintersignalering worden ingevoerd in de digiregie van Veilig Leren Lezen en Parnassys en vervolgens geanalyseerd.

Voor de periode februari-juni/juli wordt een nieuw groepsplan taal/lezen gemaakt.

De leerlingen die uitvallen op de wintersignalering (4-5 niveauscore) zijn mogelijk risicokinderen voor de ontwikkeling van leesproblemen en/of dyslexie. De toetsen van deze periode vormen de nulmeting voor de start van het dyslexieprotocol. De kinderen krijgen extra ondersteuning. We geven hulp via een procesgerichte instructie en minimaal 3 keer per week krijgen deze kinderen 20 minuten aansluitende oefeningen in het technisch leren lezen en/of spellen.

Protocol Leesproblemen en Dyslexie

Daarnaast krijgen deze kinderen 3 keer per week 20 minuten extra ondersteuning aan de hand van Connect lezen en wordt er na de voorjaarsvakantie 1 keer per week 20 minuten tutor gelezen met een ouder/leerling uit groep 8.

De extra hulp vindt minimaal gedurende een periode van 3 tot 6 maanden plaats.

Kinderen kunnen hiernaast ondersteund worden d.m.v. het computerprogramma BOUW.

In het groepsplan wordt beschreven hoe de leerkracht de extra hulp aan deze kinderen vormgeeft. Hierbij kunnen de adviezen die de methode aanreikt via de toetsite worden meegenomen.

In februari bekijken we bij alle kinderen of ze volgens observaties en de toetsgegevens toe zijn aan groep 4. Indien wij hier aan twijfelen lichten we de ouders in.

3. Lentesignalering (na kern 9):

Na kern 9 kijken we in hoeverre het lezen en spellen nu geautomatiseerd zijn. De lentesignalering dient tevens als tussenevaluatie van het groepsplan.

De leerkracht toetst:

- Nieuwe en afgeleide woorden met de tot nu toe aangeboden letters (veilig&vlot);
- Het spellen van woorden (spellingtoets);

De resultaten van de lentesignalering worden ingevoerd in de digiregie van Veilig Leren Lezen en vervolgens geanalyseerd.

Alle kinderen worden besproken. Voor de kinderen die op de vorige signalering uitvielen (4-5 niveauscore) wordt bekeken of de extra hulp effect heeft gehad en wat de verdere vervolgstappen zullen zijn. Indien nodig komt er een nieuwe verdeling over de verschillende niveaugroepen.

In januari/februari bekijken we bij alle kinderen of ze volgens observaties en de toetsgegevens toe zijn aan groep 4. Indien wij hier aan twijfelen lichten we de ouders in.

4. Eindsignalering (na kern 11):

Na kern 11 toetst de leerkracht de kinderen wat betreft lezen op woord en tekstniveau. De eindsignalering dient tevens als eindevaluatie van het groepsplan.

De leerkracht toetst:

- Nieuwe en afgeleide woorden met de tot nu toe aangeboden letters (veilig&vlot);
- Het spellen van woorden (spellingtoets);
- DMT kaart 1B, 2B en 3B (laatstgenoemd i.v.m. inspectienormen);
- AVI M3 (versie B).

De resultaten van de eindsignalering worden ingevoerd in de digiregie van Veilig Leren lezen en in Parnassys. Vervolgens worden deze resultaten geanalyseerd.

Het groepsplan wordt geëvalueerd.

Ondersteunende thuissituatie:

Ouders zijn over het algemeen zeer betrokken bij de leerprestaties van hun kind en zijn bereid extra inspanningen te verrichten als dat nodig is hun kind op een hoger prestatieniveau te krijgen. Ze kunnen thuis veel doen om de leesontwikkeling te stimuleren als dat op een ontspannen, leuke manier gebeurt. Het gaat niet alleen om wat de ouders doen, maar vooral om de manier waarop. Ouders kunnen thuis voorlezen en samen boeken lezen met hun kind. Behalve boeken kunnen ook tijdschriften gebruikt worden (bijvoorbeeld Okkie). Met behulp van letter- en woordspelletjes kunnen op speelse wijze de klank-letterkoppelingen en de codevaardigheden extra worden geoefend. Op de website van Veilig Leren Lezen worden voor ouders per kern suggesties gegeven voor leerzame spelletjes thuis. Ook educatieve software en gezelschapsspelen (galgje scrabble enz.) zijn leuk en leerzaam.

Dagelijks lezen is voor kinderen met (ernstige) leesproblemen van essentieel belang. Het liefst op school én thuis. Thuis moet de motivatie van het kind centraal staan. Hij/zij bepaalt wat en wanneer hij gaat lezen. Voor het vrij lezen maakt het kind zelf de keuze uit het leesaanbod. Zorg daarom voor een breed assortiment van leesmaterialen. Op de website www.makkelijklezenplein.nl staan tips voor ouders en een overzicht van favoriete leesboeken. Tijdens de informatieavond die aan het begin van het schooljaar wordt gehouden wordt besproken hoe de ouders de kinderen kunnen ondersteunen bij deze fase in het leesproces.

Als een kind met BOUW werkt, kunnen ouders ook thuis met hun kind aan de slag. Zij krijgen hiervoor een instructie van de IB-er of de leesspecialist.

2.4 Lezen en spellen in groep 4

Algemeen:

De technische leesvaardigheid laat ook na groep 3 een grote ontwikkeling zien. Over het algemeen kunnen leerlingen in groep 4 een groot aantal woorden en zinnen foutloos verklanken. Naast het lezen in korte en klankzuivere woorden komt er nu meer aandacht voor lange meerlettergrepige woorden, woorden met letterclusters en samengestelde woorden. Voorbeelden zijn woorden met open lettergrepen (lopen), woorden met een onbeklemtoonde klinker (boerderij), woorden met onbeklemtoonde voorvoegsels (begin) en woorden met de uitgang –ig, -ige, -lijk, -lijke, -erd, en –end. Met meer leeservaring en door veel oefening in het verklanken van woorden herkent de leerling woorden steeds vlotter. In groep 4 is de begeleiding vooral gericht op het voortgezet technisch lezen, de leesmotivatie en het spellen.

Algemene aanpak:

We starten aan het eind van het schooljaar met de overdracht van de kinderen die van groep 3 naar groep 4 gaan. De leerkracht heeft aan het begin van het schooljaar helder welke kinderen het vorig schooljaar problemen hadden met het lezen in groep 3.

De leerkracht maakt aan de hand van de (warme) overdracht een groepsplan technisch lezen en spelling. Hierin wordt een verdeling gemaakt in;

- Verdiept arrangement:
Kinderen die al vlot kunnen spellen en/ of technisch lezen en weinig instructie behoeven.
- Basis arrangement:
Kinderen die na de basisinstructie zelfstandig aan het werk kunnen en bijblijven bij het technisch leesniveau van de groep op gebied van AVI en DMT.
- Intensief arrangement:
Kinderen waarbij het lees- en/of spellingproces moeizaam verloopt. Deze kinderen krijgen verlengde instructie en worden extra begeleid tijdens het inoefenen.

Technisch lezen:

De technische leesvaardigheid wordt in groep 4 verder geautomatiseerd. We gebruiken daarvoor o.a. de methode Timboektoe. In deze les wordt een bepaalde vaardigheid (leesstrategie) geoefend die regelmatig herhaald wordt. Op dagen, dat er niet met de methode wordt gewerkt, wordt er op andere manieren geoefend met technisch lezen, zoals het lezen in eigen boeken, bibliotheekboeken etc. Gedurende het hele jaar worden er daarnaast de verschillende leesvormen ter bevordering van de leesmotivatie aangeboden. Er is een speciaal programma gemaakt voor de werkwijze in groep 4, dat voortbordurt op groep 3 en ook aansluit bij het werken met BLINK lezen, vanaf groep 5 (zie bijlage 2)

Spelling:

De kinderen in groep 4 krijgen steeds meer verschillende spellingregels aangeleerd en leren deze toepassen in allerlei type woorden. Naast de moeilijkere mmkmm woorden zoals “spons” komen er ook meerlettergrepige woorden voor zoals “voorpoet” en woorden die niet klankzuiver zijn, zoals “deur”, woorden met vaste voorvoegsels zoals “begin”, en “verhaal” en vaste eindstukken zoals “aardig”. We gebruiken de methode STAAL. Daarnaast worden leesteksten en woordrijen (vooral bij het intensieve arrangement) zoveel mogelijk aangeboden met de ‘voor-koor-door-methode’.

Naast de reguliere leeslessen zijn er allerlei andere zaken rond lezen geregeld:

- Het promoten van boeken door het voorlezen van de leerkracht;
- In de klas is veel leesmateriaal aanwezig waaruit kinderen kunnen kiezen;
- De groepen 4 hebben een leeshoekje waar de kinderen lekker ontspannen kunnen lezen.
- Aansluitend aan het thema in de klas zijn er ook boeken aanwezig van de bibliotheek.
- Alle kinderen houden hun boekpromotie.
- Ter bevordering van de leesmotivatie worden diverse leesvormen toegepast in de groep.
- Tijdens de Kinderboekenweek werken we schoolbreed aan het desbetreffende thema.

Protocol Leesproblemen en Dyslexie

Signaleren en bieden van hulp in groep 4:

Om een goed beeld van de lees- en spellingvorderingen van de kinderen te krijgen worden de genormeerde toetsen van Cito.

AVI en DMT:

Oktober Januari en Juni	April
Afname door eigen leerkracht. Dit geldt voor de gehele groep, niet alleen de risicoleerlingen. Deze resultaten worden door de leerkracht geanalyseerd en ingevoerd in Parnassys. De IB-er/leesspecialist analyseren deze gegevens en ondernemen actie waar nodig.	Afname door leesspecialist alleen bij risicoleerlingen. De leesspecialist analyseert en voert de resultaten in Parnassys in. Binnen twee weken krijgt de leerkracht de resultaten. De leesspecialist bespreekt de bijzonderheden en geeft advies (ook aan IB).

Spelling:

Januari en juni Cito spelling
Afname door eigen leerkracht. Dit geldt voor de gehele groep, niet alleen de risicoleerlingen. Deze resultaten worden door de leerkracht geanalyseerd en ingevoerd in Parnassys. Deze afname dient als eindevaluatie van het groepsplan spelling. De IB-er/leesspecialist analyseren deze gegevens en ondernemen actie waar nodig.

Wanneer kinderen in het bezit zijn van een dyslexieverklaring, worden ze niet meer extra getoetst door de leesspecialist. Deze kinderen worden gevolgd met de reguliere toetsen die afgenomen worden in de klas.

De leerlingen die uitvallen zijn mogelijk risicokinderen voor de ontwikkeling van leesproblemen en/of dyslexie. De kinderen krijgen extra ondersteuning. We geven hulp via een procesgerichte instructie en minimaal 3 keer per week krijgen deze kinderen 20 minuten aansluitende oefeningen in het technisch leren lezen en/of spellen.

In het groepsplan wordt beschreven hoe de leerkracht de extra hulp aan deze kinderen vorm geeft.

In februari bekijken we bij alle kinderen of ze volgens observaties en de toetsgegevens toe zijn aan groep 5. Indien wij hier aan twifelen lichten we de ouders in.

Ondersteunende thuissituatie:

Ouders zijn over algemeen zeer betrokken bij de leerprestaties van hun kind en zijn bereid extra inspanningen te verrichten als dat nodig is hun kind op een hoger prestatieniveau te krijgen. Ze kunnen thuis veel doen om de leesontwikkeling te stimuleren als dat op een ontspannen, leuke manier gebeurt. Het gaat niet alleen om wat de ouders doen, maar vooral om de manier waarop. Ouders kunnen thuis voorlezen en samen boeken lezen met hun kind. Behalve boeken kunnen ook tijdschriften gebruikt worden (bijvoorbeeld Okkie en Donald Duck). Met behulp van bestaande letter-en woordspelletjes kunnen op speelse wijze de klank-letter-koppelingen en de codeervaardigheden extra worden geoefend.

Dagelijks lezen is voor kinderen met (ernstige) leesproblemen van essentieel belang. Het liefst op school én thuis. Thuis moet de motivatie van het kind centraal staan. Hij bepaalt wat en wanneer hij gaat lezen. Voor het vrij lezen maakt het kind zelf de keuze uit het leesaanbod. Zorg daarom voor een breed assortiment van leesmaterialen. Op de website www.makkelijklezenplein.nl staan tips voor ouders en een overzicht van favoriete leesboeken. Aan het begin van het schooljaar wordt gedeeld hoe de ouders de kinderen kunnen ondersteunen bij deze fase in het leesproces.

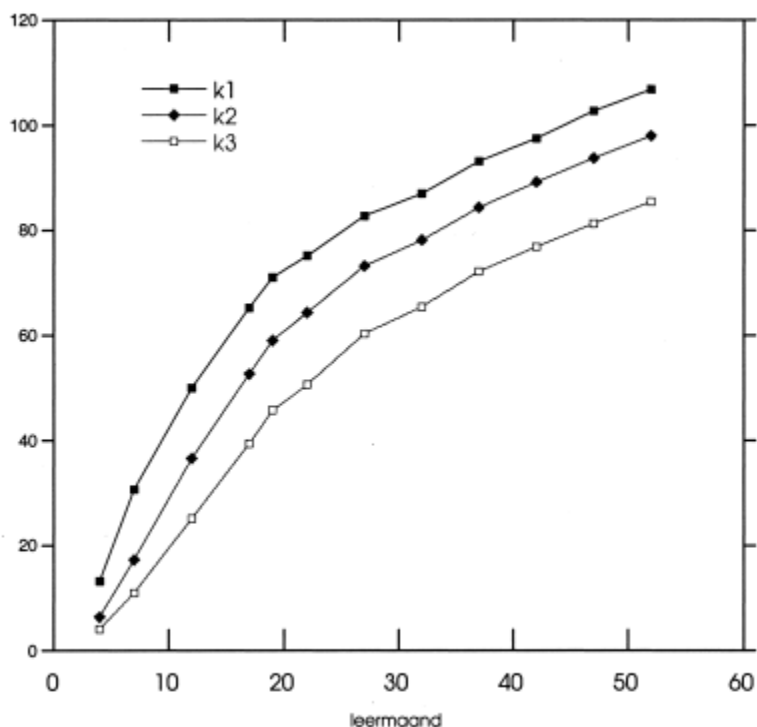

2.5 Lezen en spellen in de groepen 5 t/m 8

Algemene aanpak:

We starten aan het eind van het schooljaar met de overdracht van de kinderen, via het groepsoverzicht. De leerkracht heeft aan het begin van het schooljaar helder welke kinderen het afgelopen schooljaar problemen hadden met het lezen en/of spellen.

In de hogere groepen gaat de ontwikkeling van het technisch lezen door, maar in een beduidend lager tempo dan in de groepen 3 en 4 (zie figuur nummer 1). De snelheid waarmee leerlingen woorden herkennen neemt niet meer zoveel toe en ook kunnen leerlingen de meeste woorden accuraat herkennen. De aandacht verplaatst zich steeds meer naar het lezen met begrip van verschillende tekstsoorten.

Figuur 1. Verloop van gemiddelden op de drie leeskaarten (K1, K2 en K3).

Naast de reguliere leeslessen zijn er allerlei andere zaken rond lezen geregeld:

- We hebben per parallelgroep een boekenkast, waar kinderen op eigen niveau een boek kunnen kiezen.
- Het promoten van boeken door het voorlezen van de leerkracht;
- De kinderen houden een boekpromotie;
- De Kinderboekenweek;

Spelling:

Ook de ontwikkeling van de spellingvaardigheid gaat door in de groepen 5 tot en met 8. Leerlingen leren langere woorden (zoals “geleidelijk”) en samenstellingen (zoals “voetbalwedstrijd”). Ze leren de regels van de werkwoordspelling en zijn redelijk in staat om woorden correct te spellen (zoals “politie”, “liter”, “computer”). Niet alleen op woordniveau, maar ook op zinsniveau breidt hun vaardigheid uit. Ze kunnen interpunctie toepassen, onderkennen hun spellingfouten in zelfgeschreven teksten en ontwikkelen een attitude voor correct schriftelijk taalgebruik.

Het uiteindelijke doel van lees- en spellingonderwijs is dat alle leerlingen aan het eind van de basisschool geschreven taal kunnen en willen gebruiken om informatie te verwerken en kennis te verwerven om zo hun intellectuele mogelijkheden verder uit te breiden.

We gebruiken de methode STAAL voor spellingonderwijs en voor voortgezet technisch lezen de methode BLINK.

Op schoolniveau hebben wij afspraken gemaakt over het geven van goede spellinglessen.

Schooljaar 2023-2024 gaan we de overstap maken naar de toetsen van Leerling in beeld van cito. Hierbij staat duidelijk beschreven welke aanpassingen mogelijk zijn voor de leerlingen met een verklaring.

Protocol Leesproblemen en Dyslexie

Signalering en het bieden van hulp in groep 5 tot en met 8

Ook in groep 5 tot en met 8 worden de vorderingen van de kinderen goed gevolgd. We kennen de volgende toetsmomenten:

AVI en DMT:

Januari en Juni	Oktober en April
Afname door eigen leerkracht. Dit geldt voor de gehele groep, niet alleen de risicoleerlingen. Deze resultaten worden door de leerkracht geanalyseerd en ingevoerd in Parnassys. De IB-er/leesspecialist analyseren deze gegevens en ondernemen actie waar nodig.	Afname door leesspecialist alleen bij risicoleerlingen. De leesspecialist analyseert en voert de resultaten in Parnassys in. Binnen twee weken krijgt de leerkracht de resultaten. De leesspecialist bespreekt de bijzonderheden en geeft advies (ook aan IB).

Spelling:

Januari en juni Cito spelling
Afname door eigen leerkracht. Dit geldt voor de gehele groep, niet alleen de risicoleerlingen. Deze resultaten worden door de leerkracht geanalyseerd en ingevoerd in Parnassys. Deze afname dient als eindevaluatie van het groepsplan spelling. De IB-er/leesspecialist analyseren deze gegevens en ondernemen actie waar nodig.

Wanneer kinderen in het bezit zijn van een dyslexieverklaring, worden ze niet meer getoetst in het protocol. Deze kinderen worden gevolgd met de reguliere toetsen die afgenomen worden in de klas.

Ondersteunende thuissituatie:

Ouders zijn over algemeen zeer betrokken bij de leerprestaties van hun kind en zijn bereid extra inspanningen te verrichten als dat nodig is hun kind op een hoger prestatieniveau te krijgen. Ze kunnen thuis veel doen om de leesontwikkeling te stimuleren als dat op een ontspannen, leuke manier gebeurt. Het gaat niet alleen om wat de ouders doen, maar vooral om de manier waarop.

Dagelijks lezen is voor kinderen met (ernstige) leesproblemen van essentieel belang. Het liefst op school én thuis. Hardop lezen is een hele goede oefening. Thuis moet de motivatie van het kind centraal staan en ouders moeten vooral motiveren. Het kind bepaalt wat en wanneer hij/zij gaat lezen. Voor het vrij lezen maakt het kind zelf de keuze uit het leesaanbod.

Op de website www.makkelijklezenplein.nl staan tips voor ouders. Hier kan men ook boeken vinden die aansluiten bij de belevingswereld van het kind ondanks dat het leesniveau niet behaald is. Het is voor een kind namelijk zeer demotiverend wanneer het 'kinderachtige' boeken moet lezen omdat hij of zij nu eenmaal op een lager niveau leest.

We adviseren bij deze kinderen het klokhuis en het jeugdjournaal te kijken voor het uitbreiden van de woordenschat.

Hoofdstuk 3: leesproblemen, dyslexieverklaring en behandeling.

Als een kind hardnekkige lees- en/of spellingproblemen heeft dan zal dat blijken uit de toetsen die volgens de toetskalender worden afgenomen. De kinderen met een 4 of 5 niveauscore op de toetsen worden goed doorgesproken met de Intern begeleider en na elke toetsperiode wordt bekeken of ze voldoen aan de voorwaarden om een onderkende dyslexieverklaring af te geven.

De criteria:

1. Goed lees-en spellingonderwijs.
2. Intensieve extra begeleiding voor lezen en spelling. De intensieve extra begeleiding moet minimaal 3 keer per week, gedurende 6 maanden worden gegeven. Deze begeleiding wordt door een leerkracht, RT-er of leesspecialist gegeven. Deze begeleiding gebeurt naast de dagelijkse instructie in de groep.
3. Er zijn 3 toetsmomenten tijdens deze extra begeleiding. Pas wanneer een kind ondanks deze intensieve begeleiding toch 3 keer opvolgend een V/E score heeft op Cito DMT, kan er een dyslexie-onderzoek worden aangevraagd.

Een positieve indicatiestelling voor mogelijk onderzoek naar dyslexie kan alleen volgen indien is voldaan aan de volgende criteria (volgens Blomert 2006):

- Technisch lezen: de score valt binnen de zwakste 10 % (E niveau)
- gedurende 3 tot 6 maanden is er voldoende begeleiding geweest waarbij er onvoldoende vooruitgang wordt gezien. Er is dus sprake van hardnekkigheid.

Bovenstaande formele criteria worden aangehouden om in aanmerking te komen voor vergoede diagnostiek en mogelijk vergoede behandeling.

Wanneer kinderen voldoen aan deze criteria kunnen ouders het kind aanmelden voor een dyslexieonderzoek. Bij de keuze kan de Intern begeleider advies geven. Onderzoek moet uitgevoerd worden door een GZ- psycholoog. Als uit het onderzoek blijkt dat het kind dyslexie heeft dan krijgt het kind een dyslexieverklaring en komt het kind mogelijk in aanmerking voor een vergoeding vanuit de gemeente voor de behandeling van dyslexie. Zij zijn aangesloten bij een aantal dyslexiebehandelaars in de regio.

Kinderen zonder dyslexieverklaring:

Kinderen die niet in aanmerking komen voor een onderkende dyslexieverklaring, maar wel moeite hebben met het leren lezen of spellen krijgen gedurende de jaren dat ze op de Dominicus Savio zitten extra begeleiding..

Dit betekent dat wanneer er uit de toetsgegevens aanwijzingen zijn dat er sprake is van leesproblemen, de leerling het intensief arrangement van spelling en of lezen volgt.

Een leerling heeft soms de hele schoolloopbaan, of met tussenpozen begeleiding nodig.

Compenserende maatregelen:

Sommige leerlingen met dyslexie hebben, ondanks de extra intensieve en systematische begeleiding op school en daarbuiten, zodanig last van hun lees- en spellingproblemen dat zij onvoldoende in staat zijn om functionele lees- en schrijftaken uit te voeren. Om de leerontwikkeling ook bij deze groep leerlingen te vergroten en hun kennis verder uit te

breiden, kan de leerkracht, naast het geven van extra ondersteuning, compenserende ICT-hulpmiddelen laten gebruiken om de zwakke technische lees- en spellingvaardigheid te compenseren. Gebruik van dergelijke hulpmiddelen bevordert ook de zelfredzaamheid, versterkt het competentiegevoel bij dyslectische kinderen en motiveert hen om te blijven lezen en schrijven. Leerlingen worden er niet lui van, zoals sommigen denken; het helpt hen bij het leerproces en gelijktijdig het verder oefenen van hun leesvaardigheid.

In de praktijk zullen op zijn vroegst vanaf begin groep 5 ICT hulpmiddelen worden ingezet om het lees- en spellingproces te bevorderen; er wordt eerst zoveel mogelijk en zolang mogelijk intensieve en systematische begeleiding geboden.

Dispenserende maatregelen:

Compenseren en dispenserende worden vaak in een adem genoemd. Waar bij compenseren de taak wel wordt uitgevoerd met hulpmiddelen, is er bij dispenserende maatregelen sprake van ontheffing.

De leerling hoeft de taak (deels) niet uit te voeren. De leerling hoeft bijvoorbeeld maar een beperkt aantal bladzijden te lezen of hij krijgt taken van een lager leesniveau. Bij spelling kan men bijvoorbeeld dispenserende door het kind niet de hele regel op te laten schrijven of de tekst niet op schrijffouten te beoordelen.

Dyslexiepaspoort:

Per leerling met dyslexie zal gekeken worden welke compenserende en dispenserende maatregelen voor deze leerling het meest geschikt zijn. Deze afspraken worden vastgelegd in een dyslexiepaspoort dat elk jaar voor een leerling wordt opgesteld en 2 keer per jaar wordt geëvalueerd (zie bijlage 5).

Overdracht naar voortgezet onderwijs:

In groep 8 wordt een keuze gemaakt voor het voortgezet onderwijs. Er wordt voor de school voor voortgezet onderwijs een onderwijskundig rapport opgesteld waarin deze keuze is onderbouwd. In het advies voor een leerling met (ernstige) lees- en spellingproblemen is tevens beschreven op welke manier de begeleiding van deze leerling optimaal kan worden voortgezet in de brugklas.

De school voor voortgezet onderwijs moet waar nodig geïnformeerd worden over:

- Hoe de leerling er met betrekking tot zijn leervorderingen voor staat;
- Welke hulp de leerling tot nu toe geboden is en met welke effecten;
- Hoe de lees- en spellingvaardigheden van de leerling zich de laatste jaren hebben ontwikkeld;
- Hoe de lees- en spellingproblemen van de leerling verder doorwerken in andere vakken en in het gedrag van de leerling.

Hoofdstuk 4: Het afnemen van Citotoetsen

Wij maken op de Dominicus Savio gebruik van de Citotoetsen om de resultaten van de kinderen te kunnen volgen. Daarom zullen we de richtlijnen die Cito aangeeft zoveel mogelijk volgen. Cito zegt het volgende hierover:

Het afnemen van toetsen bij leerlingen met dyslexie:

Voor de vergelijkbaarheid van de resultaten adviseert Cito om de toetsen van het Cito Volgsysteem primair onderwijs af te nemen volgens de voorgeschreven richtlijnen. Alleen dan is er een goed inzicht in de vaardigheid van de leerlingen en kunnen we betrouwbare interpretaties doen. Er kunnen echter omstandigheden zijn die het noodzakelijk maken om toch bepaalde aanpassingen te doen. We geven aan welke hulpmiddelen en aanpassingen toegestaan zijn bij leerlingen met dyslexie, zonder dat de resultaten te sterk beïnvloed worden.

We gaan per schooljaar 2023-2024 over op de toetsen van cito Leerling in beeld. Daar krijgen kinderen met een verklaring de mogelijkheid om auditieve ondersteuning te krijgen.

Veelgestelde vragen:

- *Waarom is Cito zo terughoudend met hulpmiddelen en aanpassingen voor leerlingen met dyslexie?*

Voor een goede vergelijkbaarheid van de resultaten van leerlingen met zichzelf, met andere leerlingen en met de normgroep is het van groot belang dat alle leerlingen een toets zo veel mogelijk onder dezelfde omstandigheden maken. De toetsen zijn zorgvuldig samengesteld om een bepaald concept te meten, bijvoorbeeld Begrijpend lezen of Rekenen-Wiskunde. Het aantal opgaven, het soort opgaven én de afnamecondities hebben invloed op wat een toets meet én hoe betrouwbaar de uitkomsten van een toets zijn. Daarom adviseren we om in principe geen hulpmiddelen toe te staan. De centrale vraag die bij elke aanpassing gesteld moet worden, is of de toets nog steeds meet wat hij zou moeten meten. Als te veel of te ingrijpende aanpassingen worden gedaan, meet de toets niet meer waarvoor deze is ontwikkeld. Dat betekent dat de resultaten van een leerling die onder die aangepaste condities tot stand zijn gekomen, geen juiste weergave zijn van de daadwerkelijke beheersing van de vaardigheid. Daardoor zijn de resultaten niet meer vergelijkbaar met de resultaten van andere leerlingen en de normgroep.

- *Waarom zijn er geen aanpassingen toegestaan bij de toetsen AVI en DMT?*

Vanzelfsprekend zijn geen aanpassingen toegestaan van de LVS-toetsen op het gebied van technisch lezen (AVI en DMT). Met deze toetsen willen we immers de technische leesvaardigheid van kinderen in kaart brengen: kunnen de leerlingen geschreven tekst op een juiste manier ontsleutelen? De instructies bij deze toetsen worden wel gesproken, maar de woorden of de teksten moeten door het kind zelf gelezen worden.

- *Waarom mogen de toetsen Begrijpend lezen uit het Cito Volgsysteem primair onderwijs niet voorgelezen worden en is er wel een auditieve versie van het onderdeel Begrijpend lezen in de Eindtoets en de Entreetoets?*

Bij de toetsen Begrijpend lezen hebben we er bewust voor gekozen geen gesproken versie uit te brengen. Het doel van deze toetsen is het vaststellen hoe goed kinderen geschreven teksten kunnen begrijpen. Als u de toetsen zou voorlezen, meet de toets niet meer zuiver begrijpend lezen, maar iets wat het midden houdt tussen begrijpend lezen en begrijpend luisteren.

Een belangrijk doel van de Eindtoets Basisonderwijs is het geven van een onafhankelijke advies voor het best passende brugklatype in het voortgezet onderwijs. Omdat leerlingen met een dyslexieverklaring veelal ook in het voortgezet onderwijs gebruik mogen maken van hulpmiddelen bij het studeren en lezen van teksten, staan we het gebruik hiervan toe bij de Eindtoets. Dat heeft wel tot gevolg dat de meting van het Eindtoets-onderdeel Begrijpend lezen voor leerlingen met dyslexie geen zuivere meting is van de begrijpende leesvaardigheid. Het doel van de Entreetoets is deels het meten van de basisvaardigheden van een leerling op het gebied van Taal, Rekenen-Wiskunde en Studievaardigheden eind groep 7 én deels het voorspellen van het best passende vervolgonderwijs. Daarom hebben we ervoor gekozen om de richtlijnen van de Entreetoets aan te laten sluiten bij de Eindtoets Basisonderwijs. Ook voor de Entreetoets-taken Begrijpend lezen geldt dat ze bij gebruik van een gesproken versie geen zuiver beeld geven van de begrijpende leesvaardigheid van de leerling.

Bijlage 1: stappenplan

A. Leerlingenzorg

Binnen de groep krijgt de leerkracht te maken met verschillende niveaus van ondersteuning: sommige kinderen hebben geen extra begeleiding nodig, voor andere kinderen is uitgebreide hulp noodzakelijk. In de groep kunnen 3 á 4 ondersteuningsniveaus onderscheiden worden:

Niveau 1. Algemene ondersteuning

De leerkracht geeft onderwijs dat aansluit bij de onderwijsbehoeften van de leerlingen. Hij/zij probeert problemen te voorkomen door het onderwijs zo in te richten dat zoveel mogelijk aan de onderwijsbehoeften van de leerlingen tegemoet wordt gekomen. Zij geeft kwalitatief goed onderwijs. De grondhouding van de leerkracht moet erop gericht zijn kansen en ruimte te bieden aan het kind. Die houding wordt gekenmerkt door echtheid, waardering en empathisch begrip.

Niveau 2. Extra ondersteuning

Op dit niveau worden de eerste problemen ervaren. Dit kan blijken uit signaleringsgegevens of uit de dagelijkse observaties. Op dit niveau vraagt de leerkracht hulp. Met behulp van de intern begeleider wordt de ondersteuningsbehoefte van de leerling bepaald en vindt zijn weerslag in het groepsoverzicht. Vervolgens geeft de leerkracht zelf begeleiding aan die individuele leerling of aan een groepje leerlingen in de groep. Over deze hulp voert de leerkracht overleg met de intern begeleider. Voor leerlingen met lees-, en/of spellingproblemen wordt er extra geoefend in of zo mogelijk buiten de groep. De resultaten van deze leerlingen worden in de gaten gehouden door de intern begeleider en de leesspecialist.

Niveau 3. Speciale ondersteuning na intern onderzoek

Leerlingen die op het tweede niveau onvoldoende geholpen zijn met de geboden hulp, kunnen worden aangemeld bij de intern Begeleider. Op basis van alle gegevens besluiten de intern begeleider en de leesspecialist of deze leerling in aanmerking komt voor extra leesonderzoeken. De achterstand moet ondanks de extra hulp minimaal een jaar zijn. Uitzonderingen daargelaten. Zo nodig worden in de groepsplannen voor deze leerling aanpassingen gedaan.

Niveau 4. Speciale ondersteuning na extern onderzoek

Wanneer na de geboden hulp (min 3 x per week 20 minuten extra instructie/ondersteuning) de resultaten onvoldoende blijven kan de school adviseren aan ouders om een extern dyslexieonderzoek te laten uitvoeren. De criteria hiervoor zijn streng. De leerling moet minimaal in 3 opeenvolgende toetsingen E/V scores op het gebied van DMT laten zien. De intern begeleider kan de ouders adviseren bij welke instituten zij hun kind kunnen laten onderzoeken. De kosten voor onderzoek worden in veel gevallen door de gemeente vergoed.

Protocol Leesproblemen en Dyslexie

Bijlage 2: Leesonderwijs in groep 4

Indeling leesvormen groep 4		
Tijd	Leesvorm	Doel
Elke dag 3 minuten	<i>Woordlezen</i> <ul style="list-style-type: none"> • Elke week één kaart • 2 minuten laten oefenen • 1 minuut op tijd • Elke dag herhalen voorafgaand aan elke leesles 	Automatiseren/vloeiend technisch lezen Vertrouwd raken met op tempo lezen
1x p.w. 27 min	<i>Timboektoe</i> <ul style="list-style-type: none"> • Voorkennis activeren tekst d.m.v. illustraties en titel • Doel bespreken • Voor-koor-door tekst • Gebruik bij doorlezen steeds een andere leuke werkvorm * • Woordrijen rechter bladzijde voor-koor-door + doel herhalen • Bespreek de moeilijke woorden • Preteaching of verlengde instructie tijdens het zelfstandig lezen op die dag of de dag ervoor aan de kinderen uit het intensieve arrangement 	Vloeiend technisch lezen
1x p.w. 30 min	<i>Mandjeslezen/theaterlezen/klaskaal lezen</i> <ul style="list-style-type: none"> • Volgens de afspraken • Gebruik verschillende soorten boeken • Denk ook aan boeken die passen bij het thema waarover je werkt 	Vloeiend technisch lezen Leesmotivatie
2x p.w. 30 min	<i>Duolezen</i> <ul style="list-style-type: none"> • Met 2 kinderen uit één duoleesboek lezen • Evt. halverwege teksten Luc Koning/andere boeken • Volgens de vaste afspraken • Leerkracht deelt duo's in • Kinderen uit het verdiept arrangement mogen kiezen of ze ook duolezen of zelfstandig lezen 	Vloeiend technisch lezen
1x p.w. 30 min	<i>Voorlezen</i> <ul style="list-style-type: none"> • Kies een geschikt voorleesboek • Lees 1x per week een half uur, of 2x een kwartier. Dit staat vast op je rooster • Daarnaast iig 2x per week tijdens het eten en drinken 	Vloeiend technisch lezen (voorbeeld) Leesmotivatie
4x p.w. 20 minuten	<i>'Stillezen'</i> <ul style="list-style-type: none"> • Eigen leesboek • Niet te strak aan de niveaus vasthouden • Zorg voor passende boeken en zorg dat kinderen gemotiveerd zijn* • Waar mogelijk leest de leerkracht zelf ook 	Vloeiend technisch lezen Leesmotivatie

Bijlage 3: Afspraken voor een goede spellingles

1.Zorg voor een actieve instructie

- Benoem het lesdoel aan het begin van elke spellingles.
- Laat de kinderen actief denken m.b.v. coöperatieve werkvormen

2.Bespreek het proces van leren spellen met de leerlingen

- In elke spellingles wordt goed geluisterd naar een woord. Daarna samen zoeken naar het spellingprobleem.
- Een woord altijd verdelen/bekijken in klanken of klankgroepen i.p.v. in lettergrepen!
- *Bij de kleuters ook de woorden in klanken of klankgroepen verdelen i.p.v. lettergrepen.

3.Van horen naar schrijven

- We gaan altijd uit van de klankvorm om daarna naar het verletteren gaan.
- *Bij de kleuters de woorden bij de lessen van Fonemisch bewustzijn in de kring opschrijven.

4.Maak de mogelijkheid van het gebruik van strategieën bewust

- Wees bewust van de leerstijl die het beste past bij de leerling om woorden en spellingregels te onthouden. Sommige kinderen zijn sterk in het onthouden van spellingregels. Anderen beter in het onthouden van woordbeelden. Ook kunnen de klankgebaren ondersteuning bieden bij het aanleren van letters.
- *Bij de kleuters worden woord-beeldwebben en lettermuren aan het begin van elk thema gebruikt.

5.Prent woorden effectief in

Starten met luisteren en de kans geven om het klankbeeld aan letters te koppelen d.m.v.:

- woord zeggen
- wachten
- woord bekijken
- benoemen wat moeilijk is
- uit het hoofd opschrijven
- goed nakijken met woord
- uitspreken

6.Gebruik dezelfde spellingregels en termen door de school

- We verdelen woorden in klankgroepen i.p.v. lettergrepen bijv. vi-ssen i.p.v. vis-sen
- We spreken ook over klanken en klankgroepen i.p.v. lettergrepen.

7.Gebruik geheugensteuntjes

- Gebruik maken van dezelfde geheugensteuntjes door de hele school. Noteer de geheugensteuntjes die je gebruikt en geef deze door aan de volgende groep.
- *Bij de kleuters worden woord-beeldwebben en lettermuren in de klas gebruikt en de klankgebaren bij het aanbieden/herhalen van de letters.

8.Hang de spellingregels en geheugensteuntjes op

- In de groepen 4 t/m 8 hangen de 4 grote symbolen in alle klassen. De kleinere kaartjes van elk woordpakket komen na de aanbieding eronder te hangen.

- In groep 6 t/m 8 komt ook het grote symbool van de werkwoordspelling erbij.

*Bij de kleuters krijgen de aangeleerde letters een zichtbare plek in de klas. Elke klas heeft kaartjes met de klankgebaren.

Opmerking: Gebruik je een geheugensteuntje in de klas, schrijft deze op en geef deze door aan de volgende leerkracht. Stem af met je parallelgroep.

9. Herhaal eerder behandelde spellingcategorieën:

- Het dictee bestaat uit woorden die al aan bod gekomen, zowel kort als lang geleden.

-Er wordt dagelijks (in)geoefend d.m.v. een dictee.

-Er worden zowel auditieve als visuele dictees aangeboden.

*In de planning bij de kleuters worden de oefeningen van het Fonemisch Bewustzijn regelmatig herhaald.

10. Gebruik effectieve oefeningen:

- Leerlingen moeten vooral actief het HELE woord produceren en oefenen.

- Het letterlijk overschrijven van woorden is niet effectief.

*Kleuters zoeken actief thuis of op school spullen en plaatjes bij een aangeboden letter of themawoorden.

Protocol Leesproblemen en Dyslexie

Bijlage 4: Toetskalender

TOETSKALENDER

	Sept	Okt.	Nov.	Dec.	Jan.	Febr.	Maart	April	Mei	Juni
Herfstsignalering gr 3			X							
Wintersignalering gr 3					X					
Lentesignalering gr 3								X		
Eindsignalering gr 3									X	
DMT kaart 1,2,3			B8		M3 t/m M7					E3 t/m E7
AVI			B8		M3 t/m M7 Versie A					E3 t/m E7 Versie B
Spelling Groepen 3 t/m 8			B8		M4 t/m M7					E3 t/m E7

Bijlage 5: Dyslexiepaspoort

Dyslexiepaspoort	
Naam:	
Groep:	
Compenserende faciliteiten:	
	<ul style="list-style-type: none"> • Extra tijd voor toetsen (zowel methodegebonden als Citotoetsen); • Werkt op kopieën van het rekenboek; • Zit vooraan in de klas • Maakt gebruik van voorlezen via de computer bij alle / langere teksten • Maakt gebruik van software • Hulp bij plannen van de weektaak • Terugvragen of de instructie begrepen is • Teksten vergroten
Dispensaties:	
	<ul style="list-style-type: none"> • Taken worden mondeling behandeld • De leerling leest beperkt aantal bladzijden of teksten worden voorgelezen door de leerkracht of d.m.v. cd • Schrijftaken worden vereenvoudigd • Aantal oefeningen beperkt • Mondelinge overhoring van zaakvakttoetsen • Geen spelfouten rekenen wanneer dit niet aan de orde is. • Hoeveelheid huiswerk aanpassen (woordpakketten niet meer dan 10-15 woorden).

De leerkracht stelt dit paspoort op in overleg met de leerling.

Het paspoort wordt in februari en juni geëvalueerd en eventueel aangepast.

Het dyslexiepaspoort wordt meegenomen in de overdracht naar de volgende groep.

Protocol Leesproblemen en Dyslexie

Bijlage 6: Signaleringslijst voor kleuters

Signaleringslijst voor kleuters		
	Vroege signalen van dyslexie	Aanvulling
Voorgeschiedenis		
0	Familie met dyslexie	
0	Trage taalontwikkeling	
0	Zit voor de start van groep 1 al op logopedie	
Het kind valt op bij luisteren		
0	Haalt bijna gelijke woorden door elkaar (boom-boon)	
0	Verstaat iemand die snel praat moeilijk	
0	Verstaat de juf/meester niet als er veel lawaai is in de omgeving van het kind	
0	Kan lange woorden en onzinwoorden niet goed nazeggen	
Het kind valt op bij spreken		
0	Praat slordig (articulatie)	
0	Kan woorden niet snel vinden (eh...dinges, je weet wel)	
0	Kan moeilijk tot de kern komen	
Het kind valt op bij onthouden		
0	Kan de ene dag iets onthouden en de volgende dag niet meer	
0	Kan letters, cijfers, namen van klasgenoten en leerkrachten, dagen van de week niet onthouden en/of niet snel benoemen	
0	Kan teksten van liedjes en rijmpjes niet onthouden	
0	Kan meervoudige vragen niet onthouden en beantwoorden	
0	Kan meervoudige instructies niet onthouden en daardoor niet meer uitvoeren	
Het kind valt op bij beginnend lezen en spellen		
0	Doet geen poging om zijn eigen naam te schrijven of zelf een boek te 'lezen'	
0	Heeft moeite met het spelen met klanken (hakken en plakken)	
Overig		
0	Het kind lijkt jonger	
0	Het kind heeft meer hulp nodig	
0	Het kind is vaak creatief	

Als bovenstaande signalen voor langere tijd en in combinatie voorkomen, wordt in overleg met de leesspecialist eventueel de uitgebreide signaleringslijst voor kleuters (Smits, A.E.H 2002) afgenomen.

Notitie m.b.t. het vergoeden van of meebetalen aan dyslexieonderzoeken

Beste ouders van .....,

Regelmatig ontvangen wij verzoeken van ouders om mee te betalen aan onderzoeken betreffende dyslexie, of deze onderzoeken te vergoeden. Wij kunnen aan deze verzoeken geen gehoor geven.

Dergelijke onderzoeken worden door de gemeente vergoed, als aan een aantal voorwaarden wordt voldaan: er moet hardnekkigheid zijn aangetoond (drie opeenvolgende citotoetsen een V score) en de school moet aan kunnen tonen wat er systematisch en structureel aan hulp geboden is. In deze gevallen is er dus geen reden om de school te vragen om een bijdrage.

Wanneer de gemeente niet vergoedt, wordt door externen gemeld dat de school hiervoor financiële middelen heeft. Het klopt dat de school middelen ontvangt voor school- en leerlingbegeleiding en het leveren van Passend Onderwijs. Deze middelen worden ingezet voor school- en leerlingbegeleiding én voor het regelen van individuele hulp aan kinderen.

Wat doet de school wel bij kinderen die (net) niet aan de voorwaarden voor onderzoek voldoen, maar waarbij wel een vermoeden is van dyslexie?

- De school behandelt deze kinderen alsof ze dyslexie hebben. Dit houdt in dat in aanpak, tijd en materiaal aanpassingen worden gedaan die overeenkomen met kinderen mét een dyslexieverklaring.
- Kinderen worden extra gevolgd door de leerkracht, de intern begeleider en de taal/leesspecialist van de school.
- In toets situaties worden alle wenselijke aanpassingen gedaan: een aparte ruimte, vergroot toets materiaal, extra tijd.

Voor de aanpak en de begeleiding van kinderen maakt het bij ons op school dus geen verschil of er wel of geen dyslexieverklaring is.

Op het Voortgezet Onderwijs worden kinderen waarbij een vermoeden is in de brugklas gescreend op dyslexie. Vanuit de screening wordt bepaald of er nader onderzoek gedaan moet worden. Aan een eventueel vervolgonderzoek betalen ouders gedeeltelijk mee.

Zorgteam Dominicus Savio,

Reinder Bos, directeur
Miranda Deelman, IB Bovenbouw
Anneke Everaarts, IB Onderbouw
Kim Brands, lees- en spellingspecialist